

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม การผลิตปศุสัตว์เป็นสาขาหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งทั้งในอดีต ปัจจุบัน และยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นในอนาคต เพราะเป็นแหล่งอาหารโปรตีนประเภทเนื้อ นม ไข่ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกคน อาชีพการเลี้ยงสัตว์นอกจากจะตอบสนองความต้องการอาหารภายในประเทศแล้ว ยังสามารถส่งออกต่างประเทศ ทำรายได้มหาศาลอีกด้วย และนับวันมูลค่าสินค้าจากปศุสัตว์ยิ่งจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ และยิ่งมีความสำคัญต่อธุรกิจและกิจการต่าง ๆ อีกมากมาย เช่น อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมแปรรูป อุตสาหกรรมการส่งออก การจ้างแรงงาน ตลอดจนเป็นการช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด ถั่วเหลือง เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าการเลี้ยงสัตว์มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ ต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นอย่างยิ่ง การเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้เป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยให้คนในชนบทมีงานทำตลอดปี มีรายได้เพิ่ม และไม่อพยพย้ายถิ่นฐาน โคเนื้อเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่สามารถทำรายได้แก่เกษตรกรเป็นอย่างดี เนื่องจากปัจจุบันโคเนื้อ มีราคาสูงขึ้น และตลาดมีความต้องการมาก การเลี้ยงโคเนื้อสามารถทำควบคู่กับการเพาะปลูก มีส่วนช่วยลดปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นมลพิษได้อีกทางหนึ่ง ตัวอย่างเช่น การที่โคแทะเล็มหญ้าหรือวัชพืชในสวนผลไม้จะช่วยลดปริมาณการใช้สารเคมีปราบวัชพืช และการใช้มูลโคเป็นปุ๋ยใส่ให้กับต้นพืช ทำให้ดินมีคุณภาพดี ลดความสูญเสียจากการใช้ปุ๋ยเคมี และยังสามารถใช้ประโยชน์จากมูลโคในการทำก๊าซชีวภาพ เป็นพลังงานในครัวเรือน ทำให้การใช้พลังงานจากถ่านไม้ลดลง ช่วยแก้ปัญหาตัดไม้ทำลายป่าได้อีกด้วย

ปัจจุบันจำนวนโคเนื้อ มีปริมาณลดลงอย่างต่อเนื่อง จากปี 2547 มีโคเนื้อจำนวน 7,405,732 ตัว ลดลงเหลือ 5,550,185 ตัว ในปี 2548 (<http://www.dld.go.th/yearly/yearly48/yearly48.htm>) อาจเป็นเพราะ ผลตอบแทนจากการเลี้ยงโคเนื้อต่ำ ขาดเงินทุนเพราะต้องลงทุนสูงให้ผลตอบแทนช้า ขาดแคลนพื้นที่และแรงงานในการเลี้ยงโคเนื้อ เนื่องจากประชากรในประเทศไทยมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ความต้องการบริโภคอาหารประเภทเนื้อสัตว์สูงขึ้น แต่การผลิตโคเนื้อในประเทศยังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการบริโภค จึงต้องมีการนำเข้าโคเนื้อมีชีวิตและเนื้อโคจากต่างประเทศ เพิ่มมากขึ้นทุกปี จากสถิติการนำเข้าโคเนื้อมีชีวิต รวบรวมโดย ศูนย์สารสนเทศกรม

ปศุสัตว์ พบว่า ในปี 2543 มีการนำเข้าโคเนื้อมีชีวิตจำนวน 81,209 ตัว มูลค่า 623 ล้านบาทเศษ เพิ่มขึ้นเป็น 133,114 ตัว มูลค่า 1,351 ล้านบาทเศษ ในปี 2545 ([http // : www.dld.go.th/yearly/yearly45/yearly45.htm](http://www.dld.go.th/yearly/yearly45/yearly45.htm))

ทำให้ประเทศไทยขาดดุลการค้าต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการลักลอบนำเข้าโคเนื้อเข้าตามแนวชายแดนจากประเทศเพื่อนบ้านอีกจำนวนมาก ทั้งที่ไม่น่าจะเป็นเช่นนี้ เพราะประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตโคเนื้อสูงมาก

กรมปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงในด้านส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ มีนโยบายส่งเสริมการผลิตโคเนื้อตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550 - 2554) โดยจะส่งเสริมสนับสนุนและเร่งรัดการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตโคเนื้อ ให้เพียงพอต่อความต้องการบริโภคภายในประเทศ ทดแทนการนำเข้าและส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศ ([http //: www.Thaibeef.com/ PLANPRO.htm](http://www.Thaibeef.com/PLANPRO.htm)) แม้ประเทศไทยจะมีสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการเลี้ยงโคเนื้อก็ตาม แต่การเลี้ยงโคเนื้อในบ้านเราก็มักมีปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ตลอดจน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ภาคตะวันออกซึ่งเป็นภาคที่มีการประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมควบคู่กันไป โดยเฉพาะจังหวัดจันทบุรีเป็นเมืองที่มีความอุดมสมบูรณ์มากอีกจังหวัดหนึ่ง จังหวัดจันทบุรีอยู่ห่างจากกรุงเทพฯ ๑ ไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ 245 กิโลเมตร อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 12 - 13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 - 102 องศาตะวันออก มีเนื้อที่ทั้งหมด 6,338 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,961,250 ไร่ จังหวัดจันทบุรีใช้ประโยชน์เนื้อที่ในการเกษตรประมาณร้อยละ 73.44 โดยปลูกพืชผลประเภทต่าง ๆ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ไม้ผล มีเนื้อที่เพาะปลูก 994,814 ไร่ พืชไร่ มีเนื้อที่เพาะปลูก 389,051 ไร่ ข้าว มีเนื้อที่ปลูก 91,227 ไร่ พืชผัก มีเนื้อที่ปลูก 7,884 ไร่ และเลี้ยงสัตว์ 5,763 ไร่

แม้ว่าชาวจังหวัดจันทบุรีจะประกอบอาชีพการทำสวนผลไม้เป็นอาชีพหลักเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ยังมีอาชีพอีกอาชีพหนึ่งที่ชาวกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ทำควบคู่กับอาชีพดั้งเดิม คือการทำอาชีพเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะโคเนื้อ เพื่อนำมูลโคเนื้อมาใช้เป็นปุ๋ยคอกใส่สวนผลไม้ เป็นการลดต้นทุนในการปรับปรุงบำรุงดิน ซึ่งปัจจุบันมีเกษตรกรเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้ จำนวน 317 ราย (ปศุสัตว์ กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ 2548) แม้ว่าสภาพทั่วไปของกิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จะมีความเหมาะสมเลี้ยงโคเนื้อ กล่าวคือ มีพืชอาหารสัตว์อุดมสมบูรณ์ มีผลิตผลพลอยได้จากการเกษตร ซึ่งได้จากโรงงานในกิ่งอำเภอ และผลผลิตของพืชอาหารในแปลงสวนผลไม้สามารถใช้เป็นอาหารเลี้ยงโคเนื้อ และตลาดมีความต้องการสูง เพราะประชาชนบางส่วนมีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นจำนวนมาก ซึ่งนิยมบริโภคเนื้อกันมาก ด้วยเหตุนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดความสนใจศึกษาสภาพทางสังคม เศรษฐกิจของ

เกษตรกรผู้ผลิตโคเนื้อ ร่วมกับการทำสวนผลไม้ และสภาพการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรในด้าน ดังต่อไปนี้คือ พันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์ โรงเรือน อาหารและการให้อาหาร การปฏิบัติเลี้ยงดู การสุขภาพและการป้องกันโรคและศึกษาปัญหาอุปสรรค การพึ่งพาซึ่งกันและกันของกิจการ เลี้ยงโคเนื้อกับการทำสวนผลไม้ และข้อเสนอแนะของการเลี้ยงโคเนื้อ ร่วมกับการทำสวนผลไม้ของ เกษตรกร ในพื้นที่กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เพื่อนำผลการศึกษาวิจัยมาประกอบการ พิจารณาปรับปรุงกำหนดแนวทาง และการส่งเสริมสนับสนุน กระบวนการระบบวิธีการเลี้ยงโค เนื้อของเกษตรกรให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อ ร่วมกับการ ทำสวนผลไม้ในพื้นที่กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
- 2.2 เพื่อศึกษาสภาพการเลี้ยงโคเนื้อ ร่วมกับการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร ในพื้นที่ กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
- 2.3 เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการเลี้ยงโคเนื้อ ร่วมกับการทำ สวนผลไม้ของเกษตรกรในพื้นที่กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากแนวคิดทางทฤษฎีและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงโค เนื้อ ร่วมกับการทำสวนผลไม้ของเกษตรกร ในพื้นที่กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี มีตัวแปร สำคัญที่นำมากำหนดเป็นตัวแปรในการศึกษา ดังนี้

3.1 สถานภาพสังคมและ เศรษฐกิจ ของเกษตรกร

- อายุ
- ระดับการศึกษา
- ขนาดของครอบครัว
- การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร
- ขนาดพื้นที่ถือครอง
- ลักษณะการถือครองที่ดิน

- อาชีพ
- เงินทุนที่ใช้ในการประกอบอาชีพเลี้ยง โคเนื้อ
- ขนาดฟาร์ม
- แหล่งความรู้ของเกษตรกร
- สาเหตุที่ตัดสินใจเลี้ยงโคเนื้อ
- ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้

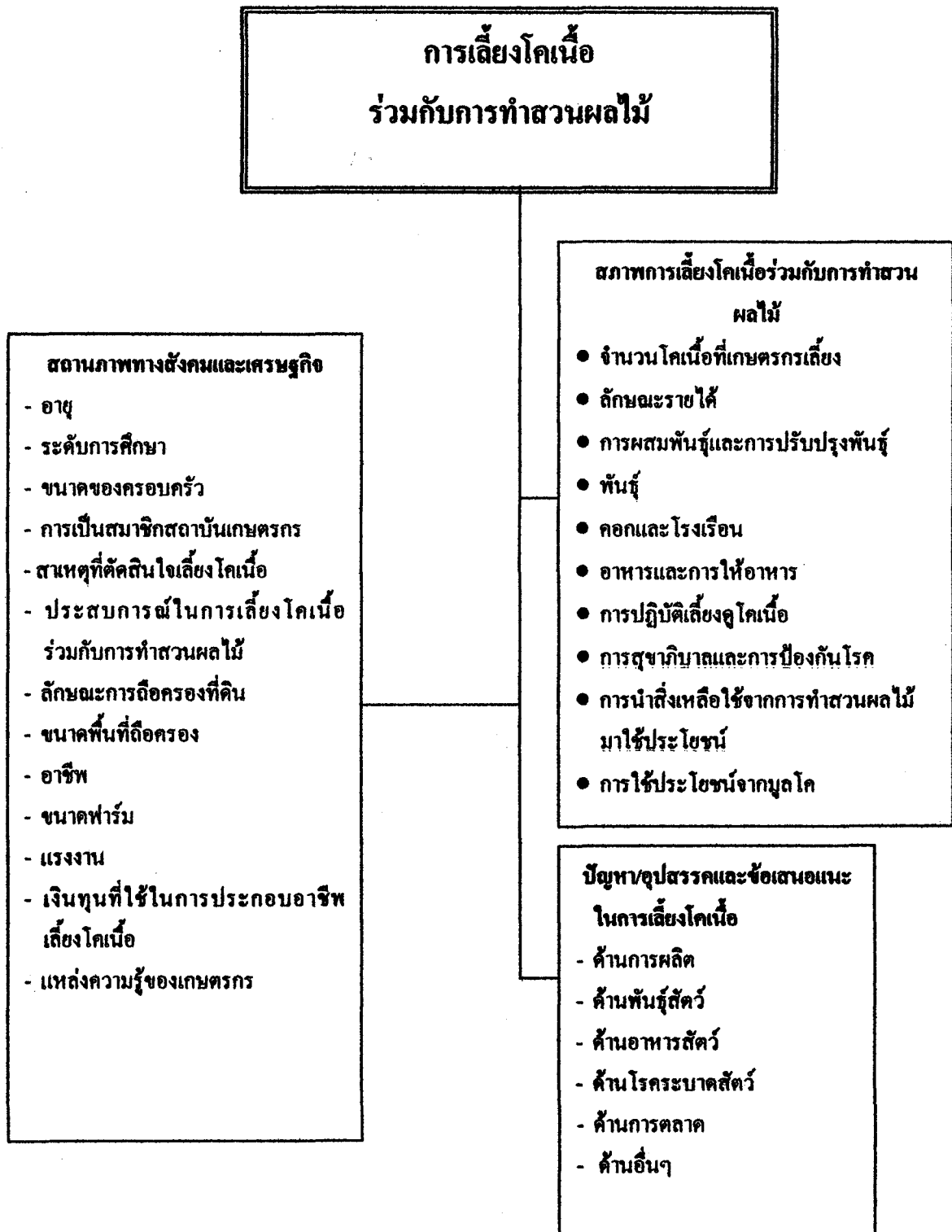
3.2 สภาพการเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้

- จำนวนโคเนื้อที่เกษตรกรเลี้ยง
- ลักษณะรายได้
- พันธุ์ การผสมพันธุ์ และการปรับปรุงพันธุ์
- คอกและโรงเรือน
- อาหารและการให้อาหาร
- การปฏิบัติเลี้ยงดูโคเนื้อ
- การสุขาภิบาลและการป้องกันโรค
- การนำสิ่งเหลือใช้จากการทำสวนผลไม้มาใช้ประโยชน์
- การใช้ประโยชน์จากมูลโค

3.3 ปัญหา/อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้

- ด้านการผลิต
- ด้านพันธุ์สัตว์
- ด้านอาหารสัตว์
- ด้านโรคระบาดสัตว์
- ด้านการตลาด
- ด้านอื่นๆ

สามารถแสดงแบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 แบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาสภาพการเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้ของเกษตรกรในพื้นที่กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี จำนวน 5 ตำบล ได้แก่ ตำบล พลวง, ซากไทย, ตะเคียนทอง, จันทเขลม, คลองพลู ซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 317 ราย ในด้านต่อไปนี้คือ เงินทุน พันธุ์ การผสมพันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์ คอกและโรงเรือน อาหารและการให้อาหาร การปฏิบัติเลี้ยงดู การสุขภาพิบาลและป้องกันโรค

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 นิยามศัพท์เชิงทฤษฎี

5.1.1 เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรผู้เลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้ที่ขึ้นทะเบียน ที่สำนักงานปศุสัตว์กิ่งอำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี ตามรายชื่อในบัญชี ณ. วันที่ 30 เมษายน 2548

5.1.2 ขนาดพื้นที่ถือครอง หมายถึง จำนวนพื้นที่ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย และทำการเกษตรของสมาชิกในครอบครัวรวมกันทั้งหมด

5.1.3 ขนาดพื้นที่ถือครองที่ใช้เลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้ หมายถึง จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรของสมาชิกในครอบครัวรวมกันทั้งหมด

5.1.4 ขนาดของครอบครัว หมายถึง จำนวนสมาชิกทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับเกษตรกร

5.1.5 ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาในชั้นสูงสุดของเกษตรกร

5.2 นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

ระดับการประสบปัญหา/อุปสรรค หมายถึง ระดับการประสบปัญหา/อุปสรรคของเกษตรกรในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้ โดยมีเกณฑ์ประเมินระดับการประสบปัญหา/อุปสรรค 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 - 1.80	หมายความว่า	ประสบปัญหา/อุปสรรคน้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.81 - 2.60	หมายความว่า	ประสบปัญหา/อุปสรรคค่อนข้างน้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.61 - 3.40	หมายความว่า	ประสบปัญหา/อุปสรรคปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.41 - 4.20	หมายความว่า	ประสบปัญหา/อุปสรรคค่อนข้างมาก

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 4.21 - 5.00 หมายความว่า ประสบปัญหา/อุปสรรคมาก

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 สามารถนำผลการศึกษาวิจัยไปประกอบการพิจารณาปรับปรุง และกำหนดกลยุทธ์ในการเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้ให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลยิ่งขึ้น

6.2 สามารถนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ในการวางแผนการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อร่วมกับการทำสวนผลไม้ ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกร